

حل مساله آموزش دختران افغان در گرو تعامل منطقه‌ای و بین‌المللی

در نشست بررسی چالش‌های فراروی زنان و
دختران برای دسترسی به آموزش در محل
انجمن حامی بررسی شد

گروه دیپلماسی

24 ژانویه مصادف با 4 بهمن به مناسبت روز جهانی آموزش، فرصتی بود تا در خصوص اتخاذ سیاست‌ها و تصمیمات اخیر نظام طالبان در افغانستان درباره حذف دختران از عرصه آموزش در این کشور گفت‌وگو شود. همزمان با این مناسبت بین‌المللی، نشست آسیب‌شناسی و بررسی چالش‌های فراروی زنان و دختران برای دسترسی به آموزش که در محل انجمن حامی و با حضور کارشناسان و صاحب نظران این حوزه برگزار شد، چند محور مرتبط از جمله آسیب‌شناسی تئوریک و بررسی اندیشه‌های نظام حاکم در افغانستان، چالش‌ها و آثار عدم دسترسی زنان و دختران به نظام آموزش رسمی مورد بررسی قرار گرفت.

بازگشت طالبان مساوی با سقوط نظام آموزشی مدرن در افغانستان بود. دکتر سردار رحیمی، معاون پیشین وزارت معارف افغانستان می‌گوید: به دنبال روی کارآمدن طالبان با فروپاشی نظام آموزشی مدرن در افغانستان روبه‌رو هستیم و علت مهم آن نیز این است که طالبان نظام آموزشی افغانستان را که در طول بیست سال گذشته ساخته شد آموزش غربی و عامل سرسپردگی به غرب می‌داند و به دنبال استحاله کلی آن و جایگزینی با مفاهیم و ارزش‌هایی است که با نظام ارزشی خود منطبق باشد و در عین حال، نوع نگاه محدودکننده طالبان به زنان نیز مانع بزرگی برای دسترسی آنان به نظام آموزش مدرن است، هر چند که برخی معتقدند فیصله طالبان برای سلب حق آموزش به زنان یک فیصله سیاسی است و ابزاری برای کسب مشروعیت و اخذ امتیازات سیاسی از غرب که

البته رفتار طالبان در واکنش به مخالفت‌هایی که در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی با این تصمیمات انجام شده نیز، بیشتر به این احتمال می‌رود که طالبان به دنبال انجام يك معامله بزرگ‌تر با دنیا به وسیله زنان و حقوق بشر زنان است.

تصمیم طالبان، تهدیدی بزرگ برای زنان افغان

معاون سابق وزارت معارف افغانستان با نگرانی تصمیم اخیر، طالبان را به منزله تهدیدی بزرگ برای زنان افغانستان می‌داند با این فرض که تجربه نشان داده است که طالبان بر سر ایدئولوژی و باورهای خود معامله نمی‌کند و از آنها کوتاه نمی‌آید. اما نقطه امیدوارکننده این است که شاید طالبان در عرصه رسمی بتواند جلو آموزش زنان را بگیرد اما تجربه گذشته نشان داده که زنان راه‌های خود را برای دسترسی به آموزش از طرق دیگر و به صورت غیررسمی پیدا خواهند کرد. از سوی دیگر برای طالبان امکان اینکه بتواند به صورت عملیاتی و فوری دست به تغییر نظام آموزش رسمی در افغانستان بزند نیز امکان‌پذیر نخواهد بود و به حداقل سه تا پنج سال زمان نیاز دارد و در این فاصله فشار جامعه بین‌المللی شاید بتواند بر محدودیت‌های اعمال‌شده از سوی طالبان فایق آید و طالبان را به پای میز مذاکره بکشاند. در اینجا آنچه مشخص است این است که طالبان فعلی به ظاهر با مساله آموزش به شکل عام آن مشکلی ندارد و از این رو می‌توان با فشار و در عین حال پذیرش برخی محدودیت‌های مورد نظرشان از پامال شدن کامل حق آموزش زنان جلوگیری کرد و فشار منطقی به طالبان می‌تواند در متعادل‌تر کردن رفتارهای طالبان کمک کند.

با توجه به نوع دینامیک متغیرها در افغانستان نباید تصمیمات به صورت عجولانه و آني گرفته شوند و فراموش هم نکنیم که هر گونه سرمایه‌گذاری و همکاری در عرصه آموزش به صورت پایدار می‌تواند چراغ امیدی را برای‌مان در حال و آینده این کشور روشن کند.

طالبان زن را مزرعه مرد می‌داند

دکتر محمد حسین عمادی، مشاور ارشد برنامه توسعه سازمان ملل در افغانستان از دیگر سخنرانان این نشست بود که تحلیل خود را از وضعیت موجود بر نوع قرائت و برداشت طالبان از زن در نظام ارزشی آنها متمرکز کرده و گفت: طالبان زن را مزرعه مرد می‌داند که ضرورتاً باید در خانه و در دسترس باشد. هر چند که در تعامل با محیط‌های بین‌المللی، طالبان مدعی است که با آموزش به شکل عام مشکلی ندارد و آنچه موجب ایجاد محدودیت‌ها شده است، مخالفت با نوع پوشش زنان در محیط‌های آموزشی و اختلاط غیر شرعی آنان با مردان در

محیط‌های عمومی است. در اینجا چند نکته قابل توجه است، یکی اینکه در صورتی که طالبان با مقاومت جدی هم از داخل و هم از بیرون در مقابل خود روبه‌رو نشود، قطعاً در آینده ایجاد تغییرات کلی در نظام آموزشی در افغانستان را مورد هدف قرار داده و به تغییرات بنیادی خواهد پرداخت و نکته دیگر اینکه نسل جدید حاکمیت طالبان، چگونگی برقراری تعامل با جامعه بین‌المللی را فراگرفته و در عین حال راه‌های اخاذی بین‌المللی را نیز یاد گرفته است. راهی که می‌تواند به جذب میلیون‌ها دلار از غرب منتهی شود و البته در این میان فرصت برای چانه‌زنی برای حقوق زنان یکی از همان ابزارهاست که طالبان با آن بازی می‌کند.

نیاز به حرکت‌های بشردوستانه داریم نه اقدامات صرفاً سیاسی
محمدحسین عمادی در ادامه سخنانش گفت: در این راستا نهادهای مدنی و غیررسمی ایرانی با انجام حرکت‌های بشردوستانه و دیپلماسی عمومی بهتر می‌تواند به بهبود وضعیت کمک کند زیرا دیالوگ رسمی ما مخدوش است و ما در کشوری به سر می‌بریم که خودمان محدودیت‌های خاص خود را داریم بنابراین فعالیت‌های بشردوستانه در مقابله با طالبان بیشتر به کار می‌آید. بعد از تصمیم اخیر طالبان در ایجاد محدودیت برای تحصیل دختران در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، اکثر دانشگاه‌ها در کشور ابراز نگرانی کردند اما به نظر فضای احساسی بیشتر غالب است و ما نیاز به اقدامات حساب شده در این مورد را داریم. لزوم کار مطالعاتی و حساب شده برای دانشگاه‌های ما ضروری است. باید از اقداماتی که بار سیاسی دارند خودداری کنیم تا مساله آموزش به بیراهه کشیده نشود.

طالبان يك واقعیت است و نه حقیقت و نگرانی اصلی در حال حاضر ملت افغانستان است. ما باید با ایجاد زمینه‌های تعاملی و تحریک طالبان، راه برای خروج از بن‌بست ایجاد شده را پیدا کنیم. تنها راه همه بحران‌های بشری منجمله بحران افغانستان اول همکاری و دوم استفاده از تکنولوژی و نوآوری است.

بیانیه وزارت خارجه ایران جدیت لازم را نداشت
فاطمه اشرفی، دبیر نشست در تایید صحبت‌های کارشناسان گفت: بیانیه وزارت امور خارجه در مورد منع تحصیل زنان در افغانستان به اندازه کافی جدیت و آمریت لازم را نداشته در حالی که سایر کشورهای اسلامی حتی مصر و عربستان که در میان کشورهای اسلامی به کشورهای محافظه‌کاری معروف هستند، بیانیه‌های بسیار شدیدتری را صادر کردند. در فضاهای دانشگاهی نیز موج‌های حمایتی فاقد پشتوانه‌های پایدار

حمایت‌کننده است و از همه مهم‌تر اینکه بسیاری از تصمیم‌گیری‌ها فاقد حداقل اطلاعات لازم در خصوص نظام آموزشی افغانستان، سطح و چگونگی حمایت از دانشجویانی است که قرار است مورد حمایت قرار گیرند. قطعاً ایجاد يك فضای منطقه‌ای و حتی بین‌المللی مشترك برای اعمال فشار بر طالبان برای تغییر رویه‌ها و سیاست‌های فعلی‌اش، بسیار ارزشمندتر و موثرتر از جریاناتی است که فاقد برنامه و استراتژی کلان و حتی ظرفیت‌های مادی و معنوی برای پاسخگویی به نیازهای ایجاد شده از سوی نظام طالبان است.

طالبان هنوز ماموریتی برای خود تعریف نکرده است

سید علی موجانی محقق و پژوهشگر تاریخ منطقه به ریشه‌های زن‌ستیزی طالبان و تأثیری که طالبان می‌توانند بر منطقه بگذارند اشاره کرده و با طرح این سوال که «طالبان کدامین ماموریت، نقش و مسوولیتی برای خودش قائل است، پاسخگویی به آن را نکته کلیدی برای بسیاری از ابهامات دانست. موجانی افزود: طالبان هنوز ماموریت خود را تعریف یا آشکار نکرده است. حتی در شرایطی که ماموریت مبارزه با اشغال تمام شده است، مهم‌ترین گام طالبان باید معرفی و تعریف مانیفستی از خود با اعلام آمادگی برای تدوین پیش‌نویس قانون اساسی باشد. پس از این، جامعه جهانی با مطالعه آن متن باید بسنجد که این حکومت چگونه می‌خواهد و می‌تواند مناسبات خود را تنظیم کند. دنیا، منطقه و همسایگان باید بدانند که این حکومت جدید چه گفتمانی دارد و لذاست که «فقدان يك مانیفست یا قانون اساسی مدون از سوی طالبان این پیام را ابلاغ می‌کند که طالبان نتوانسته ثابت کند که دولتی مشارکت‌جو و مسوولیت‌پذیر در منطقه است».

نباید تمام موانع موجود را به طالبان نسبت داد

سید علی موجانی در بخش‌های دیگری از سخنانش با اشاره به اینکه برای درک مشکلات طالبان باید به این نکته توجه کنیم که طالبان بر چه بستر فکری سوار شده است، گفت: پشتون‌های طالب در دو گروه روستایی و شهری طبقه‌بندی می‌شوند. جامعه شهری پشتون‌ها موقعیت‌های اجتماعی و برخی از عادات عرف را پذیرفته‌اند اما در مقابل طبقه روستایی و کوچ‌رو به مقابله علیه همان موقعیت‌ها و عداوت نسبی هم برخاسته و جهاد می‌کنند. فقر زیاد و هزینه بالای تحصیل نیز از عوامل مهم دیگری است که از گذشته وجود داشته و ارتباطی با طالبان و مقابله آنها با تحصیل دختران ندارد. در کنار این عامل، علل دیگری نیز از دهه‌های قبل وجود داشته که اشتباه است اگر آن را به سیاست طالبان تعمیم داد ولی با این وجود باید به بررسی تبعات

همپوشانی آنها با رویکرد طالبان نیز عمیقاً اندیشید. علی‌چون: فقدان زیر ساخت‌ها و نبود معلم زن که عرصه را برای محدودیت‌های طالبان مهیا ساخته است، یا بحث بی‌اعتمادی به خارجی‌ها و غربی‌ها و پروژه‌های آموزشی آنها، نصاب آموزشی، بحث کودک‌همسری و دلایل دیگر که اینک با میراث تاریخی طالبان در اعمال محدودیت علیه زنان تنیده شده و این تصور را ایجاد کرده است که همه این خشونت‌ها و سختگیری‌ها متأثر از اراده طالبان است. در واقع میراث داخلی در کنار مشکلات امروز باعث شده طالبان به تبعات خارجی و بین‌المللی آموزش زنان توجه نکند و به عنوان تنها متهم یا متهم اصلی معرفی شود.

تشکیل اتحادیه‌های دانشگاهی در نوار مرزی با افغانستان مفید است
این کارشناس ارشد مطالعات منطقه‌ای در پایان سخنانش گفت: طالبان ناچار است تکنولوژی آموزشی داشته باشد و در این مسیر همکاری‌ها و تعاملات منطقه‌ای و بین‌المللی را بپذیرد. در عین حال تشکیل اتحادیه‌های دانشگاهی از کشورهای همسایه در نوار مرزی که با افغانستان امتداد زبانی و فرهنگی مشترک دارند، در دراز مدت می‌تواند حداقل مسیر آموزش را برای دختران در سطح عالی متوقف نکند و در عین حال بخشی از مشکل طالبان را به میزان موثری بکاهد. این اتحادیه‌ها با ایجاد «کمپ‌های دانشجویی و با جذب کمک‌های بین‌المللی و نظارت و مشارکت طالبان» می‌توانند به حل معضل افغانستان در مساله آموزش تا حدی کمک کنند و اگر معضل افغانستان اندکی تخفیف پیدا کند، آنگاه طالبان مشکلاتش هم در مسیر کسب مشروعیت فروکاسته خواهد شد.

منبع: روزنامه اعتماد 12 بهمن 1401 خورشید □